

Uppdaterad 8 feb 2008

Perssons saneringsmyt

■ **Kolumn**Lars
Jonung

DET TOG MER ÄN trettio år för den nationalekonomiska forskningen i USA att komma fram till en klar bild av den ekonomiska kris som började kring 1930 - den svåraste depressionen i USA:s historia. Hur många år tar det innan forskningen ger oss en korrekt tolkning av den svenska krisen på 1990-talet - en av de djupaste i vårt land?

Den frågan ställer jag mig när jag läser Göran Perssons nyutkomna memoarer "Min väg, mina val". Här berömmar han sin hårda budgetsanering då skatterna höjdes och de offentliga utgifterna skars ned under 1995-97. Denna politik ser han som "mitt livs viktigaste insats med att leda arbetet som tog Sverige ur den ekonomiska krisen".

Stämmer detta eller kom Sverige ut ur krisen på annat sätt? Förtjänar Persson hjälteglorian eller är han, medvetet eller omedvetet, en skicklig mytmakare som marknadsför en felaktig historietolkning?

TYVÄRR DISKUTERAR INTE Persson alternativa förklaringar till varför Sverige drogs ur krisen. Vi måste därför vända oss till den internationella forskningen för att få det facit som behövs för att betygsätta hans gärning som finansminister och budgetsanerare. Sverige var nämligen inte unikt. En lång rad länder som Sydkorea, Thailand, Indonesien, Mexiko, Ryssland, Finland och Norge drabbades av samma typ av kris som vi under 1990-talet.

Först nu har forskarna fått den distans i tiden som behövs för att förklara vad som hände. I dag använder ekonomerna beteckningen balansräkningskris (balance sheet crisis) för dessa kriser. De uppvisar ett likartat mönster av "boom-bust", först glödhet högkonjunktur följt av lågkonjunktur och till slut djup kris.

Den utlösande faktorn i förloppet var att den finansiella marknaden avreglerades. Detta öppnade för stark kreditexpansion. Samtidigt gällde en fast växelkurs. Den uppfattades till en början som stabil och trovärdig.

I Sverige tog Riksbanken bort regleringen av affärsbankernas utlåning i november 1985. Bankutlåningen växte raskt. Skuldsättning och risktagande ökade. Priser på aktier och fastigheter rusade i höjden. Företagens och hushållens balansräkningar pumpades upp. Alla kände sig rikare när svensk ekonomi blev överhettad.

I början på 1990-talet vände konjunkturen nedåt. Trovärdigheten för den fasta kronkursen sjönk. Valutaspekulanter attackerade kronans fasta kurs. Riksbanken höjde räntan för att försvara kronkursen. Stigande räntor smälte ner den privata sektorns förmögenheter samtidigt som skulderna låg kvar på oförändrad nivå. Balansräkningarna underminerades. Genom dessa spred sig krisen till alla delar av samhällsekonomin; därav namnet balansräkningskris.

FÖR ATT ÅTERGÅ TILL Perssons memoarer, vem tog Sverige ur krisen? Forskningen ger klart besked. Samtliga balansräkningskriser under 1990-talet, inklusive den svenska,

löstes genom övergången från fast till rörlig växelkurs. På hösten 1992 tvingade den övermäktiga valutaspekulationen Riksbanken att överge den fasta kronkursen.

Med detta steg kunde räntan sänkas och balansräkningskrisen hävas. Under 1993, året efter kronfallet, började svensk ekonomi åter växa. Den kraftiga och långvariga nedskrivningen av kronan, som följde av kronfallet, drog upp export och tillväxt. Exporten blev motorn i svensk ekonomi fram till i dag. Exporten steg från 27 procent 1992 till över 50 procent av BNP för närvarande - en unik process i vår ekonomiska historia.

Den förkättrade "marknaden", valutaspekulanterna, "räddade" alltså Sverige genom att pressa fram en rörlig kronkurs i november 1992 och därmed skapa grunden för en mer expansiv politik. Persson befann sig inte ens vid makten, utan i opposition, när det avgörande beslutet fattades. Perssons påstående att han tog Sverige ur krisen är inget annat än en myt.

DET ÄR VÄRRE ÄN SÅ. Under alla balansräkningskriser ökar budgetunderskottet automatiskt som en följd av den ekonomiska nedgången. Den aktuella forskningen ställer därför sig kritisk till att bekämpa, "sanera", det cykliskt betingade budgetunderskottet. I de krisländer som prövade sådan åtstramningspolitik förvärrades i själva verket det realekonomiska läget.

Så blev också fallet i Sverige när Persson budgetsanerade 1995-97 - sedan han blivit finansminister efter valet hösten 1994. Förvisso gav hans åtstramning bättre balans mellan offentliga utgifter och skatter. Men priset blev lägre tillväxt och ökad utslagning på arbetsmarknaden jämfört med en mer balanserad politik.

Sett i det efterkloka ljuset från dagens forskning strider Göran Perssons tro att han tog Sverige ur krisen mot bättre vetande. Lyckligtvis var svensk ekonomi så stark efter kronfallet att hans budgetsanering inte stoppade den pågående uppgången. I stället blev återhämtningen, förvisso försvagad, grunden på vilken den seglivade myten om budgetsaneringen som räddningen för Sverige kunde byggas.